
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

УДК 330.35:001.891

Ніна ШПАНКОВСЬКА

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і аудиту,
Національна металургійна академія України

Віктор КОСТАНЕЦЬКИЙ

генеральний директор,
ТОВ «ІНТЕРПАЙП НІКО ТЬЮБ»

АНАЛІТИЧНА СПАДЩИНА ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-ЕКОНОМІСТА, АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ МИКОЛИ ГРИГОРОВИЧА ЧУМАЧЕНКА

Проаналізовані наукові праці відомого вченого - академіка Національної академії наук України Чумаченка М. Г., обґрунтовано високу оцінку його особистого внеску в розвиток аналітичної науки.

Ключові слова: спадщина, управління, економічний аналіз, особистий внесок вченого.

Спадщина як явище культури, науки, побуту та ін., отримана від попередніх епох та видатних діячів, повинна нащадками не тільки дбайливо зберігатися, а й ретельно досліджуватися, постійно нарощуватися та використовуватися з адаптацією до нових умов. Наукова спадщина є важливим інформаційним ресурсом науково-технічного потенціалу суспільства. Тому вирішення завдань подальшого інноваційного розвитку суспільства, передбачених Національними державними Концепціями і програмами, неможливе без використання накопиченого досвіду попередників.

14 жовтня 2011 року вітчизняна академічна, галузева і вузівська економічна наука понесла тяжку втрату – відійшов у вічність видатний вчений зі

світовим ім'ям академік НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Радник Президії НАНУ, доктор економічних наук, професор Київського національного економічного університету (КНЕУ) Микола Григорович Чумаченко. Серед видатних вітчизняних вчених-економістів другої половини ХХ та початку ХХІ століть Микола Григорович є одним із найбільш відомих. Його творче життя було присвячене пошукам нових підходів до управління виробництвом та удосконаленню і підвищенню ефективності управлінських функцій.

Дослідник залишив світлий слід на землі для наступних поколінь економістів – багатогранну аналітичну спадщину, яка збагатила економічну й управлінську науку. У сучасному суспільстві постійно й динамічно відбуваються зміни внаслідок дій комплексу факторів: глобалізації світової економіки, інтеграційних процесів, соціальних та екологічних чинників, розвитку науково-технічного прогресу, інноваційних процесів та ін. Тому актуальною є проблема удосконалення аналітичної оцінки ефективності господарської та управлінської діяльності в первинній ланці національної економіки – на підприємстві. Згідно з обґрунтованою наприкінці ХХ сторіччя Пітером Друкером [1] новою парадигмою менеджменту, управлінський персонал повинен визначати, яких результатів необхідно досягти у зовнішньому середовищі та всередині підприємства, як мобілізувати усі виробничі ресурси для досягнення цих результатів. Результативний підхід є визначальним при формулюванні мети аналізу господарської діяльності (АГД) підприємства та обґрунтуванні завдань АГД для досягнення його мети. У зв'язку з викладеним, необхідно зазначити, що наукові ідеї та напрями удосконалення аналітичної роботи на підприємствах, сформульовані М. Г. Чумаченком наприкінці шістдесятих років [2-3]

та у наступні роки [4] минулого сторіччя, набагато випереджали свій час. Значну увагу Микола Григорович звертав на дослідження аналітичних підходів до оцінок у світовій практиці [5-6] та підвищення точності кількісної оцінки в аналізі за допомогою економіко-математичних методів дослідження [7-8]. Усім його працям притаманне вміння поєднання простоти і наочності викладення матеріалу з науковою строгістю, чіткістю й точністю.

Особливе місце у дослідженнях Чумаченка М. Г. завжди належало удосконаленню організації та методик економічного аналізу діяльності підприємств та його тематичних (або цільових) видів аналізу, що проводилися для дослідження особливо актуальних для свого часу проблем аналітичної оцінки. Ці методики, розроблені під його безпосереднім науковим керівництвом, проходили практичну апробацію на підприємствах промисловості та обговорювались науковцями на науково-методичних і науково-практичних конференціях, які завжди були важливими подіями в економічному житті великої країни [8-10].

Упродовж тривалого часу Микола Григорович очолював і забезпечував теоретико-методичне керівництво науковими дослідженнями, спрямованими на: підвищення ефективності діяльності багатогалузевої промисловості; удосконалення державного механізму регулювання національної економіки; об'єктивність економічної оцінки інноваційних процесів; трансформації економічного аналізу (ЕА) до ринкових відносин; обґрунтування стратегічних напрямів подальшого розвитку ЕА; відродження на новому витку комплексних цільових регіональних програм; оцінку ефективності систем управління якістю продукції та автоматизованих систем управління виробництвом та ін.

Особисті наукові дослідження Чумаченка М. Г. завжди були актуальними не тільки для свого часу, а й для прийдешніх поколінь. Результати цих досліджень знайшли втілення на практиці, а такі надруковані праці вченого, як «Внутризаводской экономической анализ» [2], «Экономический анализ и управление производством» [3], «Учет и анализ в промышленности США» [5], «Функционально-стоимостной анализ» [4] та підготовлений очолюваним ним авторським колективом КНЕУ підручник «Економічний аналіз» [11] стали аналітичною класикою.

Микола Григорович – автор більше 900 публікацій, широко відомих серед економістів-науковців і практиків. Продуктивну науково-дослідну роботу він успішно поєднував з управлінням академічною наукою та з організацією її регіональних осередків, у тому числі й у Придніпров'ї. За його ініціативою на початку сімдесятих років минулого сторіччя були створені Дніпропетровське, а потім й Запорізьке відділення Інституту економіки промисловості Академії наук УРСР. У складі Дніпропетровського відділення функціонували два наукових відділи – управління якістю продукції (для розробки і впровадження Комплексної системи управління якістю продукції – КС УКП) і автоматизованих систем управління виробництвом (АСУВ). Метою їх створення була розробка теоретичних і методологічних питань щодо складу КС УКП і АСУВ, їх класифікацій і методик оцінки ефективності їх функціонування для сприяння

розвитку виробничого потенціалу Придніпровського економічного регіону з урахуванням його особливостей [9-10].

Широкі загальна ерудиція, світогляд, науковий потенціал та знання практичних потреб багатогалузевої промисловості, обізнаність у стані та напрямках розвитку споріднених з промисловістю галузей завжди забезпечували високу ефективність його керівництва академічною наукою. Микола Григорович очолював Інститут економіки промисловості АН УРСР (м. Донецьк), Донецький науковий центр АН УРСР, потім – Інститут економіки НАНУ (м. Київ), був академіком-секретарем Відділення економіки НАНУ, членом Президії НАНУ, Радником Президії НАНУ.

Велику увагу академік НАН України Чумаченко М. Г. звертав на підготовку кадрів і завжди особисто підтримував вузівську науку та піклувався про популяризацію економічних знань та розвиток викладацької діяльності. Одночасно й паралельно з високими академічними посадами він виконував обов'язки професора й завідувача кафедри фінансового менеджменту Донецької державної академії управління, потім очолював кафедру економічного аналізу провідного навчального закладу – Київського національного економічного університету.

Завдяки таланту, працелюбності, організаційним здібностям у Миколи Григоровича на все вистачало часу. Особливо ретельно він піклувався про підготовку кадрів вищої кваліфікації – близько двохсот докторів і кандидатів економічних наук в Україні – його безпосередні учні.

У 2002 році, після майже двадцятирічного застою внаслідок відсутності фінансування вітчизняної науки, за ініціативою академіка Чумаченка М. Г. була проведена міжнародна науково-практична конференція, присвячена напрямкам розвитку економічного аналізу, проблеми якого були обґрунтовані в науковій доповіді Миколи Григоровича «Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства» [13] для подальшого обговорення їх на цій конференції [14-15] та на наступних наукових конференціях [16-19] і в монографічних дослідженнях [20-22], присвячених вирішенню актуальних аналітичних проблем.

Перспективні напрями удосконалення аналітичної роботи [13] знайшли відображення в сучасних навчально-методичних виданнях [24-25].

Попри свою велику зайнятість, цей великий вчений і талановита людина завжди доброзичливо ставився до своїх колег, співробітників, учнів, допомагав їм порадами та підтримкою [21; 25-26].

Високої позитивної оцінки заслугує практична значущість аналітичної спадщини М. Г. Чумаченка та його наукової школи. Сформовані ним підходи до аналізу господарської діяльності промислових підприємств стали класикою і використовуються заводськими аналітиками з адаптацією до сучасних вимог, конкретизуються та безперервно удосконалюються завдяки підтримці науково-виробничих зв'язків між аналітиками.

Багатогранність наукових інтересів Миколи Григоровича в економічній науці сприяла природна обдарованість, організованість та роками вироблена ним працездатність, вимогливість до себе, скромність та благородство.

Наділений аналітичним складом розуму, володіючий всебічними знаннями, він мав активну життєву позицію. Доводити до кінця будь-яке починання або задуману ідею чи справу було його правилом і особливою рисою характеру. Тому такою багатогранною була його творчість та залишена нащадкам його наукова спадщина.

Світла пам'ять про Миколу Григоровича Чумаченка

як видатного вченого зі світовим ім'ям, як чуйну і благородну людину, та про його вагомий внесок у розвиток економічної науки назавжди залишиться у наших серцях, а його спрямовані у майбутнє наукові праці і надалі сприятимуть розвитку аналітичної й управлінської наук зокрема та економічної науки взагалі.

Список літератури

1. Друкер, П. Ф. *Задачи менеджмента в XXI веке* [Текст] / П. Ф. Друкер; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2000. – 272 с.
2. Чумаченко, Н. Г. *Внутризаводской экономической анализ* [Текст] / Н. Г. Чумаченко. – К.: Техника, 1968. – 288 с.
3. Чумаченко, Н. Г. *Экономический анализ и управление производством* [Текст] / Н. Г. Чумаченко. – К.: КИНХ, 1969. – 102 с.
4. Чумаченко, Н. Г. *Функционально-стоимостной анализ* [Текст] / Н. Г. Чумаченко, В. М. Десярева, Ю. С. Игумнов. – К.: Вища школа, 1985. – 224 с.
5. Чумаченко, Н. Г. *Учет и анализ в промышленном производстве США* [Текст] / Н. Г. Чумаченко. – М.: Финансы, 1971. – 540 с.
6. Джэй, К. Шим. *Методы управления стоимостью и анализа затрат* [Текст] / Шим К. Джэй, Сигел Г. Джозл. – М.: ИИД «Филин», 1996. – 344 с.
7. Чумаченко, Н. Г. *Статистико-математические методы анализа в управлении производством США* [Текст] / Н. Г. Чумаченко. – М.: Статистика, 1973. – 164 с.
8. *Второе Всесоюзное научно-техническое совещание «Организация и методы экономического анализа в промышленности». Пленарное заседание. Тезисы докладов* [Текст]. – М.: ВС НТО, 1969. – 170 с.
9. *Эффективность использования производственных фондов в промышленности* Материалы Республиканской научной конференции [Текст]. – К.: Институт экономики промышленности АН УССР, 1969.
10. Чумаченко, Н. Г. *Методологические и организационные проблемы территориального управления научно-техническим прогрессом* [Текст] / Н. Г. Чумаченко // *Экономические проблемы ускорения НТП и интенсификации общественного производства: Тезисы докладов пленарного заседания*. – К.: Институт экономики АН УССР, 1979. – С. 86-94.
11. *Економічний аналіз: навчальний посібник* [Текст] / За ред. Академіка НАН України М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
12. Чередниченко, Н. А. *Проблемы измерения и анализа показателей качества продукции* [Текст] / Н. А. Чередниченко, Ю. П. Куцевский, Н. Г. Шпанковская // *Экономико-математические методы анализа производственно-хозяйственной деятельности предприятия: Сборник научных трудов*. – Днепропетровск: ДГУ, 1980. – с. 122-130.
13. Павленко, А. Ф. *Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»*. Наукова доповідь [Текст] / А. Ф. Павленко, М. Г. Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 88 с.
14. *Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»* [Текст] // *Тези доповідей Міжнародної науково-методичної конференції*. – К.: КНЕУ, 2002. – 596 с.
15. *Проблеми формування ринкової економіки* [Текст] // *Міжвідомчий науковий збірник. Спецвипуск «Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»*. – К.: КНЕУ, 2002. – 587 с.
16. *Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні* [Текст] // *Науковий збірник. Спецвипуск. Частина 2*. – Львів: ЛНУ, 2005. – 771 с.
17. *Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. – Тернопіль: ТНЕУ, 2006. – 190 с.
18. *Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики* [Текст] / *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. – К.: КНЕУ, 2010. – 568 с.
19. *Економіка і управління в промисловості* [Текст] // *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2010. – 380 с.
20. *Бухгалтерский учет, контроль и анализ социальные ориентиры: монография* [Текст] / Под ред. проф. Ф. Ф. Бутыня. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 484 с.
21. Лазаришина, І. Д. *Методологія та організація економічного аналізу: монографія* [Текст] / І. Д. Лазаришина. – Рівне: УДУВГП, 2004. – 112 с.
22. *Опережающее управление социально-экономическим развитием регионов: благосостояние населения, электронное управление* [Текст]: монография / Под ред. проф. В. А. Подсолонко. – Симферополь: ТНУ-ДИАИПИ, 2012. – 656 с.
23. Подсолонко, В. А. *Электронное управление* [Текст]: монография. Том 1: *Ретроспектива* / В. А. Подсолонко. – Симферополь: ТНУ-ДИАИПИ, 2012. – 604 с.
24. Попович, П. Я. *Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник* [Текст] / П. Я. Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 416 с.
25. Шпанковська, Н. Г. *Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій, ділова гра на прикладі металургійного підприємства: навчальний посібник з грифом МОНУ* [Текст] / Н. Г. Шпанковська, Г. О. Король, К. Ф. Ковальчук, В. В. Костанецький; за ред. проф. К. Ф. Ковальчука. – Дніпропетровськ: НМетАУ-Пороги, 2010. – 398 с.
26. Парасій-Вергуненко, І. М. *Миколі Григоровичу Чумаченку – 80* [Текст] / І. М. Парасій-Вергуненко // *Фінанси України*. – 2005. - № 6. – С. 159-160.

РЕЗЮМЕ

Шпанковська Ніна, Костанецький Віктор

Аналитическая наследие выдающегося ученого-экономиста, академика НАН Украины Николая Григорьевича Чумаченко

Проанализированы научные труды известного ученого - академика Национальной академии наук Украины Чумаченко Н. Г., обоснованно высокую оценку его личного вклада в развитие аналитической науки.

RESUME

Shpankovseka Nina, Kostanetsekyu Victor

Analytical heritage of an outstanding economist, Academician of NAS of Ukraine Mykola Chumachenko

The analysis of scientific works of renowned scientist - academician of the National Academy of Sciences of Ukraine Chumachenko M. G. has been carried out. Appreciation of his personal contribution to the development of analytical science is grounded.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2012 р.